

Тамара Олексіївна Пушкарьова,
кандидат педагогічних наук, професор,
Начальник відділу проектного управління
Інституту модернізації змісту освіти,
Міністерство освіти і науки України,
вул. В. Липківського, 36, м. Київ, Україна

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

У статті розглядаються складові інноваційної освітньої діяльності, зокрема інноваційне освітнє проектування. Описано соціальні та інші, специфічні для освіти, фактори, об'єктивні і суб'єктивні, які суттєво впливають на процес інноваційного проектування навчального процесу в системі загальної середньої освіти. Віділені групи факторів, що позитивно впливають на інноваційні процеси, активізують їх перебіг та результативність, а також стримуючі фактори, які гальмують модернізацію освіти відповідно до вимог сьогодення. Показано, що особливої уваги потребує група факторів, які пов'язані з компетентностями безпосередніх виконавців інноваційного проектування – крівників навчальних закладів і вчителів.

Ключові слова: реформування освіти, інноваційна діяльність, інноваційне проектування, інноваційний індекс, соціальні фактори інноваційної діяльності, проект, компетентність, компетенції, педагогічна майстерність.

Постановка проблеми. Процес реформування, проголошений в Україні, має бути реалізованим найшвидше в освіті. Без докорінних змін в освіті не можна підняти рівень освіченості, культури, усвідомленості кожної особистості, а це і є підґрунтям реформування розвитку всього суспільства.

У проекті «Нова школа», створеному за ініціатииви Міністерства освіти і науки України з метою формування і донесення до широких кіл громадськості концептуальних засад реформування середньої освіти і ідеології змін в освіті майбутнього, підкреслено: «Потужну державу і конкурентноспроможну економіку забезпечить згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих. Саме таких повинна готувати середня школа України» [1, с. 7]. У цьому ж документі важлива роль відводиться інноватиці та інноваторам: і учням, і педагогам. Вони і є ключовими творцями нової школи: з одного боку, випускник нової школи – це особистість, патріот, інноватор, а з іншого боку – вмотивований вчитель, «новий вчитель, який може стати агентом змін» [1, с. 18].

Таким чином, існує тісний зв'язок, взаємообумовленість реформування освіти й інноваційної освітньої діяльності. Фактично інноваційна діяльність є одним із потужних інструментів реформування освіти. Педагогічна інновація – це «процес створення, поширення й використання нововведень для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по-іншому» [2, с. 356]. Маємо додати, що інноваційна діяльність – це і важливий інструмент розв'язання протиріч, подолання бар'єрів, ризиків, які стримують розвиток освіти.

Серед сучасних бар'єрів і ризиків інтенсивного розвитку освіти сьогодні називають зокрема такі: «Спосіб навчання в сучасній українській школі не

мотивує дітей до навчання. Матеріал підручників затеоретизований, переобтяжений другорядним фактологічним матеріалом. Учителі використовують переважно застарілі дидактичні засоби. Педагогів деморалізує низький соціальний статус та рівень оплати праці. Учитель не має справжньої мотивації до особистісного та професійного зростання. Збільшується цифровий розрив між учителем і учнем. Багато педагогів ще не вміють досліджувати проблеми за допомогою сучасних засобів, працювати з великими масивами даних, робити і презентувати висновки, спільно працювати он-лайн у навчальних, соціальних та наукових проектах тощо» [1, с. 6].

Широкі можливості щодо розв'язання вказаних протиріч, подолання різноманітних ризиків, challenges освіти відкриває інноваційна діяльність. Відомо, що у такій діяльності ризики плануються заздалегідь, це є необхідністю у плануванні впровадження новацій, на що вказує теорія менеджменту. Як відмічають М. Мескон, М. Альберт і Ф. Хедоурі, кожне друге організаційне нововведення закінчується невдачею, тобто ризики нововведень складають 50% [3]. Але це прогнозовані ризики, передбачені в інноваційному проектуванні.

Інноваційне освітнє проектування є, на наш погляд, важливою складовою широкого поля освітньої діяльності. В процесі інноваційного проектування ми знаходимо потужні можливості аналізу різноманітних факторів і вирішення протиріч, які впливають на динаміку змін в освіті. Це і обумовлює актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційної освітньої діяльності, інноваційного проектування в освіті неодноразово розглядалися у різні історичні періоди відомими представниками психологічної та педагогічної наук (Л. Виготський,

Д. Дьюї, О. О'Нейл, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Уошборн, К. Робінсон, С. Шацький, В. Кремень, О. Савченко, А. Хуторской). Проблеми педагогічної інноватики досліджувались такими вченими, як О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін. Окремі аспекти інноваційного освітнього проектування як інструмента інноваційної освітньої діяльності досліджувались науковцями і фахівцями-практиками: Larisa V. Shavipina, I. Богданова, О. Топузов, В. Химинець, I. Дічківська, Л. Ващенко, В. Сластьонін, М. Поташник та ін.

Аналіз наукової літератури показав, що немає чіткого визначення поняття «інноваційне проектування» в освіті або «інноваційне освітнє проектування». Разом з тим у науковій літературі є визначення поняття «педагогічне проектування». Зокрема І. М. Дічківська дає таке визначення: «Педагогічне проектування – цілесюмована діяльність, яка визначає необхідність педагогічних перетворень, прогнозує та оцінює наслідки певних педагогічних задумів» [4, с. 337]. Таке визначення, на нашу думку, можна в цілому застосовувати і до поняття «інноваційне освітнє проектування», оскільки педагогічні перетворення є основою інноватики в освіті. Разом з тим маємо додати, що інноваційне освітнє проектування часто виступає невід'ємною складовою або необхідним етапом, або засобом інноваційної діяльності у тій її частині, яка відповідає за створення нових освітніх систем або їх окремих компонентів. Отже, під інноваційним освітнім проектуванням ми розуміємо цілесюмовану інноваційну діяльність, яка характеризується чіткою визначеністю необхідності педагогічних перетворень, націлену на пошук конкретних рішень завдань розвитку освіти, побудову інноваційних моделей навчального процесу з метою його перетворення і вдосконалення.

Мета статті – описати об'єктивні і суб'єктивні соціально-педагогічні фактори, від яких залежить динаміка інноваційних процесів в освіті України і, конкретно, розвиток інноваційного освітнього проектування як одного з важливих інструментів модернізації освіти.

Завдання:

-проаналізувати існуючі стимулюючі та стримуючі фактори, які впливають на розвиток інноваційної освітньої діяльності в освіті України;

-показати роль таких факторів у організації процесу інноваційного проектування;

-продемонструвати вектори розвитку інноваційного освітнього проектування шляхом урахування виявлених факторів, що впливають на цей процес.

Методи дослідження. У процесі підготовки статті були використані переважно теоретичні методи дослідження: вивчення літератури, теоретичний аналіз, порівняння, класифікація, конкретизація. Крім того, використовувались методи опитування: бесіда й інтерв'ю.

Виклад основного матеріалу. Для виявлення тих соціальних факторів, які особливо впливають на інноваційні процеси в освіті, маємо врахувати: що

визначає загальний рівень інноваційності країни? Що впливає на цей рівень? Як із цим рівнем корелюють інновації в освіті? Які соціальні передумови підвищення інноваційної активності в суспільстві в цілому і в освіті як «дзеркалі суспільства»?

Як відомо, одним з визнаних у світі показників інноваційності країн є Глобальний інноваційний індекс. Результати рейтингування країн за цим індексом публікуються INSEAD та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), агентством Організації Об'єднаних Націй. Глобальний інноваційний індекс має на меті висвітлити аспекти різноманітних інновацій та створити інструментарій, що допомагає в адаптації політики до довгострокового зростання соціально-економічних показників країни. Звісно, існують значні відмінності між країнами за цими показниками. Щоб пояснити причини відмінностей, за Б. А. Лундваллом, потрібно ввести в аналіз «широкі налаштування, що включають національну систему освіти, ринки праці, фінансові ринки, права на інтелектуальну власність, конкуренцію... та режими добробуту» [5, с. 109].

Серед показників інноваційного індексу, що демонструють сильні сторони України, для нас цікавим є те, що вони безпосередньо пов'язані з освітою:

коефіцієнт ефективності інновацій,
випускники в галузі науки і техніки,
продукування знань тощо [6].

Наприклад, за субіндексом «Знанієвий та технологічний виходи» Україна має 34 ранг серед 141 країни світу (дані за 2015 рік). До цього субіндексу входять такі індикативні показники: 1) «продукування знань» (за цим показником Україна має 14 ранг серед всіх країн світу. Це найкращий результат серед країн СНД) [7, с. 72]. Тобто достатньо високі показники інноваційності, як бачимо, пов'язані в основному з освітою: «Лише дві групи показників інноваційного розвитку, що оцінюють людський капітал, дослідження та розробки, знанієвий та технологічний виходи України, є вищими за середні серед країн світу та можуть бути визначені сильними сторонами інноваційної системи» [7, с. 73]. Серед слабких сторін національної інноваційної системи дослідники називають: недостатній розвиток інфраструктури, несприятливе інноваціям політичне, бізнес- та законодавче середовище, нерозвиненість ринку. Це фактично і є загальні для нашої країни соціально-економічні фактори, які негативно впливають на інноватику, в тому числі інноваційну освітню діяльність. Від цього залежить, зокрема, і процес розвитку інноваційного проектування в освіті. Крім того, аналіз науково-педагогічної літератури виявляє специфічні для освіти фактори, які стримують більш ефективний розвиток інноваційного освітнього проектування і впровадження його результатів в практику. Назвемо найбільш поширені фактори:

- нерозробленість механізму реалізації педагогічної інновації в конкретному навчальному закладі;
- відсутність необхідного навчально-методичного забезпечення;

- недостатня поінформованість вчителів із проблем організації та проведення інноваційної діяльності;
- відсутність сертифікованих критеріїв оцінки ефективності цієї роботи;
- велике навантаження педагогів навчальною та іншими видами діяльності;
- обмеженість ресурсів тощо.

Вплив таких факторів на перебіг інноваційного освітнього проектування розглянемо на конкретному прикладі проекту «Один учень – один комп'ютер», який був успішно реалізований в Європі, зокрема в Португалії, і достатньо складно впроваджувався в Україні [8]. Саме на цьому прикладі добре видно, які фактори в нашій країні стримували процес реалізації інноваційного освітнього проекту, який в інших країнах за сприятливих умов суттєво змінив на краще ситуацію в освіті та навіть дав суттєвий поштовх розвитку економіки країни. Науково-педагогічний проект «Один учень – один комп'ютер» був ініційований в Україні у 2008 році корпорацією Intel. Передбачалося створення моделі сучасного інноваційно-інформаційного навчального середовища для учнів і вчителів початкової та основної школи на базі шкільних нетбуків із доступом до знань у будь-якому місці у будь-який зручний час.

Здійснюючи наукове керівництво цим проектом, ми виявили його основні стримуючі фактори, або challenges.

Отже, серед основних стримуючих факторів інноваційного проекту в системі загальної середньої освіти «Один учень – один комп'ютер» ми виявили наступні:

- недостатнє матеріально-технічне та науково-методичне забезпечення навчальних закладів;
- недостатньо розроблені методики використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі загальноосвітніх закладів;
- недостатня підготовка педагогічних кадрів до використання в навчальному процесі сучасних засобів навчання та інформаційно-комунікаційних технологій, низький рівень цифрової грамотності;
- відсутність у вчителів мотивації до використання сучасних інформаційних технологій навчання;
- застарілі «Державні санітарні правила та норми влаштування й обладнання кабінетів комп'ютерної техніки в навчальних закладах та режим праці учнів на персональних комп'ютерах».

Непідготовленість вчителів – важливий фактор, який стримував активне впровадження моделі навчання «Один учень – один комп'ютер». Що означає на практиці поняття «непідготовленість вчителя до роботи за даним проектом?»:

1. Відсутність спеціальної підготовки вчителів до роботи в середовищі «Один учень – один комп'ютер»:

1.1) технологічної підготовки: знання елементарних особливостей роботи wi-fi мережі, пристроїв, що дозволяють створювати локальну мережу в класі, принцип їх дії, вміння усунути елементарні збої в

роботі мережі; обізнаність з технічними принципами роботи нетбука;

1.2) методологічної підготовки: знання дидактичних особливостей організації роботи на уроці в середовищі «Один учень – один комп'ютер»;

1.3) психологічної підготовки: усвідомлення того, що вчитель – не єдиний транслятор інформації на уроці, а організатор пошукової діяльності у світі інформації;

1.4) знання фізіологічних і вікових особливостей сприйняття учнем екранної інформації та роботи з електронними засобами.

2. Відсутність у штатному розписі навчального закладу посади технічного працівника для обслуговування пристроїв (відсутня ставка лаборанта для класів, що працюють за моделлю «Один учень – один комп'ютер»). У випадках відсутності лаборанта у кабінеті інформатики вчителю інформатики доплачують відсоток за обслуговування комп'ютерів (10-12 одиниць). Учителю, який працює за моделлю «Один учень – один комп'ютер», не передбачена доплата, оскільки предметний кабінет не є кабінетом інформатики.

3. Відсутність у Державних освітніх стандартах акценту на формування ІК-компетенцій в учнів молодшого шкільного віку (у проекті ДООС початкової школи нечітко прописані особливості розвитку ІК-компетенцій. Вони розглядаються лише як доповнення до формування інших життєво важливих компетенцій дитини).

4. Наявність технічних проблем:

4.1) зношування зарядного пристрою настає через 12 місяців інтенсивної роботи. Другий рік навчання – постійне відволікання на часту зарядку пристроїв. А нові акумуляторні батареї надзвичайно дорогі;

4.2) відсутність спеціалізованих центрів з обслуговування таких пристроїв. Заміна нетбуків 1 і 2 покоління неможлива, тому що вони зняті з виробництва;

4.3) відсутність спеціального захисту, який убезпечує від крадіжок техніки;

4.4) відсутність Інтернету або низька його швидкість для реальної роботи 30 учнів одночасно;

4.5) відсутність спеціальної підготовки вчителів до розв'язання дрібних технічних проблем, таких, як зависання, перегрів тощо.

5. Відсутність відкритих ресурсів Інтернету для спільнот творчих вчителів України, які створені з метою обміну досвідом та накопиченим навчальним матеріалом.

Отже, найважливіший стримуючий чинник у роботі в середовищі «Один учень – один комп'ютер» – недостатність спеціальних знань та вмінь, що спричиняє складнощі у застосуванні цієї моделі.

Крім того, гальмують цей процес проблеми, пов'язані з обслуговуванням нетбуків: інсталяція додаткових програм, санітарний догляд за нетбуками, їх зарядка, титанічна підготовка до уроку тощо потребують неймовірної кількості часу, який жодним чином не оплачується.

Інші негативні фактори: відсутність заохочень і стимулів для зростання інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів з боку державних структур, неврахування в нормативних документах про атестацію педагогічних працівників рівня ІК-компетенцій вчителя (в порівнянні з такими державами, як Португалія, Азербайджан, що мають досвід тестування комп'ютерної грамотності пед. працівників).

Незважаючи на визначені окремі стримуючі фактори, дослідно-експериментальна робота в межах інноваційного освітнього проекту «Науково-методичні аспекти використання ІКТ у навчально-виховному процесі у середовищі «Один учень – один комп'ютер» на базі шкільних нетбуків була успішно виконана відповідно до програми експерименту, а її попередні результати свідчать про *перспективність* цього напрямку в реалізації Державних програм з ІКТ в освіті і науці.

Підкреслимо, що Україна має достатньо високі показники у світовому інноваційному рейтингу саме в освітній галузі. Зокрема: «Щодо сильних сторін інноваційної системи України, треба відзначити, що за індикативним показником «Освіта» вона входить до 25 країн у рейтингу країні світу» [7, с. 71]. Це говорить про те, що крім факторів, які гальмують інновації в освіті, існує достатньо факторів, що спонукають її до розвитку. У процесі дослідження ми виявили фактори, які обов'язково потрібно враховувати для стимулювання освітньої інноваційної діяльності.

Перша група – це об'єктивні фактори середовища:

- інноваційна політика навчального закладу, яка може бути інтенсивною.

- тип і характер інноваційного проектування, технологій, що впроваджуються. Чим складніше технології, тим більших труднощів під час впровадження нововведень вони зазнають.

- економічний стан освіти. Хоча, за Т. Питерсом і Р. Уотерменом, для нематеріальної сфери ключовими є не економічні, а ідеологічні і мотиваційні установки персоналу.

- особливості конкретного навчального закладу (традиції закладу, зміст інноваційної діяльності, структура колективу, характер вирішуваних завдань).

Друга група факторів – це суб'єктивні чинники:

- стать і вік. В освіті України переважають жінки. Хоча за даними американських дослідників жінки більше схильні до конформізму, ніж чоловіки, в той же час, саме жінки сприяли корінній зміні цінностей і поглядів, наприклад, в телекомунікаційній галузі.

- особові якості. До таких, що сприяють впровадженню інновацій, відносять схильність до ризику, зацікавленість у кар'єрному зростанні, високий професіоналізм, установка на нововведення. Саме ці якості психологи включають в поняття «Новатор».

- кваліфікація й освіта. Для керівника освіти прогресивного типу важливі знання в галузі управління, ІКТ, основ бізнесу, а також володіння іноземними мовами.

Перераховані характеристики стосуються ініціа-

торів і реалізаторів інноваційного процесу, а в цій ролі найчастіше мають виступати керівники навчальних закладів. Що стосується новаторів-виконавців, то для успішного проведення інноваційного освітнього проектування важливі такі аспекти:

- високий освітній рівень педагогічних працівників і наявність спеціальної системи підготовки і перепідготовки кадрів;

- інформаційні ресурси і обізнаність в них, наявність широких можливостей отримання ними інформації про інновації;

- мотивація до інноваційної діяльності; установка педагогів на інновації багато в чому залежить від їх організаторів.

Важливим фактором для впровадження освітніх інновацій в практику ЗНЗ, за нашими спостереженнями, є якісний склад педагогічного колективу, рівень професіоналізму. Проектування і реалізація нових технологій навчання вимагають від вчителя, окрім компетенцій у своїй предметній області, ще і педагогічної майстерності. Педагогічна майстерність, як розглядають її у педагогічній науці [9], і як підтверджують наші багаторічні дослідження, передбачає наявність у педагога певних компетенцій:

- уміння формулювати цілі навчання виховання;
- більш вищого за середній рівень, глибокого і системного знання предмета і його наукових основ;

- уміння переструктурувати навчальний матеріал з репродуктивного формату у діяльнісний, проблемний;

- уміння моделювати навчальний процес (мету, завдання, зміст, форми, методи, технології і засоби навчання);

- уміння організувати самостійну роботу учнів для підготовки до уроку;

- вільне володіння активними методами навчання;

- уміння забезпечити сприятливий психологічний клімат, співпрацю тощо.

Створення та поширення новацій в системі загальної середньої освіти обумовлюється й низкою загальних соціально-освітніх об'єктивних факторів:

- появою нових державних стандартів освіти;
- профілізацією та індивідуалізацією освітнього процесу;

- існуванням авторських навчальних закладів, навчальних програм, підручників, посібників;

- існуванням варіативних систем навчання (розвивальна, модульна, диференційована тощо);

- діалоговою формою спілкування суб'єктів навчально-виховного процесу;

- безперервним процесом модернізації змісту, форм і методів навчання;

- потребою вдосконалення управлінської діяльності керівників закладів освіти з розробленням варіативних моделей структури управління, методичних служб тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розвиток педагогічної інноватики в Україні пов'язаний з виникненням протиріч між потребою у реформуванні освіти, модернізації змісту, методів, технологій навчання, розвитку навчальних закладів і певними стримуючими факторами інноваційного освітнього проектування як засобу вирішення цих протиріч. Зріс масовий характер застосування нового. У зв'язку з цим загострюється потреба у новому знанні, в осмисленні нових понять: «новація», «нововведення», «інновація», «інноваційний процес» тощо. Як ми можемо констатувати, сьогодні існує широкий спектр факторів сприяння і «джерел живлення» інноваційного освітнього проектування.

Аналіз стану проблеми показав, що основними джерелами ідей інноваційного освітнього проектування виступають:

- потреби країни, регіону, району (міста) в інноваційних перетвореннях у галузі освіти;

- директивні та нормативні документи органів влади та управління освіти різних рівнів, що спонукають до таких перетворень;

- результати наукових досліджень з психології, педагогіки, соціології, висвітлені у психолого-педагогічній літературі, медіаресурсах;

- досягнення прогресивного педагогічного досвіду керівників закладів освіти, вчителів, педагогічна творчість;

- вивчення процесу і результатів функціонування навчального закладу з позицій його продуктивного розвитку;

Виходячи з вимог сучасності, маємо підсумувати: інноваційний розвиток освіти передбачає розвиток особистості кожної людини, коли висока якість та безпека життя є головними акцентами. В цьому сенсі серед пріоритетів інноваційного освітнього проектування в Україні має бути підвищення соціально-економічної ефективності інноваційної освітньої діяльності, зорієнтованої на особистість, на базі безперервного системного удосконалення всіх її елементів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нова школа. Проект для обговорення [Електронний ресурс] / Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та ін. – Київ, Міністерство освіти і науки України, 2016. – 36 с. – Режим доступу: mon.gov.ua/Новини%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf

2. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Генеза, 2002. – 368 с.

3. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури / Пер. с англ. – Учебник. – М.: Дело ЛТД, 2010. – 701 с.

4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2012. – 352 с.

5. Lundvall B.-E. National Innovation Systems – Analytical Concept and Development Tool // *Industry and Innovation*. – 2007, No 14:1. – P. 95-119.

6. Global Innovation Index 2016 Report Now Available [Електронний ресурс] – Нава з титул. екрану. – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org>

7. Ковпак Е. О. Інноваційний розвиток України в контексті міжнародного досвіду / Е. О. Ковпак, О. С. Тітомир // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. – 2015. – 89. – С. 68-74.

8. Пушкарьова Т. О. Основні результати експериментальної роботи з теми: «Впровадження моделі навчання «1 учень – 1 комп'ютер» / Т. О. Пушкарьова // *Комп'ютер у школі та сім'ї*. – К. – 2010. – №6. – С. 15-19.

9. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – 349 с.

REFERENCES

1. Ghrynevych, L., Elkin, O., Kalashnikova, S. et al. (2016). *Nova shkola. Proekt dlia obhovorennia [New School. Project for Discussion]*. Kyiv: Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from: mon.gov.ua/Новини%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf [in Ukrainian].

2. Savchenko, O. Ya. (2002). *Dydyktyka pochatkovoї shkoly: Pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh fakultetiv [Didactics of Elementary School: Textbook for students of pedagogical faculties]*. Kyiv: Heneza [in Ukrainian].

3. Meskon, M., Albert, M., Hedouri, F. (2010). *Osnovy menedzhmenta. Uchebnik [Fundamentals of Management. Textbook]*. Moscow: Delo LTD [in Russian].

4. Dychkivska, I. M. (2012). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: pidruchnyk. [Innovative*

educational technologies: textbook]. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].

5. Lundvall, B. E. (2007). *National Innovation Systems – Analytical Concept and Development Tool. Industry and Innovation*, 14:1, 95-119 [in English].

6. *Global Innovation Index 2016 Report Now Available*. Retrieved from: <https://www.globalinnovationindex.org> [in English].

7. Kovpak, E. O., Titomyr, O. S. (2015). *Innovatsiyni rozvytok Ukrainy v konteksti mizhnarodnoho dosvidu [Innovative development of Ukraine in terms of international experience]*. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina – Bulletin of Kharkiv National University*, 89, 68-74 [in Ukrainian].

8. Pushkariova, T. O. (2010). Osnovni rezultaty eksperymentalnoi roboty z temy: «Vprovadzhennia modeli navchannia «1 uchen – 1 kompiuter» [The main results of the experimental work on the topic “Implementation of an educational model “1 pupil - 1 computer”]. *Kompyuter u*

shkoli ta simyi - Computer at school and home, 6, 15-19 [in Ukrainian].

9. Ziaziun, I. A., Kramushchenko, L. V., Kryvonos, I. F. et al. (1997). *Pedahohichna maysternist: Pidruchnyk [Pedagogical skills: Textbook]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

Тамара Алексеевна Пушкарева,
кандидат педагогических наук, профессор,
Начальник отдела проектного управления
Института модернизации содержания образования,
Министерство образования и науки Украины,
ул. В. Липковского, 36, г. Киев, Украина

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ИННОВАЦИОННОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

В условиях реформирования образования проблема теоретического обоснования инновационного проектирования учебного процесса в системе общего среднего образования является актуальной. Это обусловлено тем, что инновационное проектирование является неотъемлемой частью процесса образовательных реформ. Это один из важных и мощных инструментов их осуществления. Вместе с тем понятие «инновационное проектирование» в образовании недостаточно разработано в современной педагогической науке. В статье описаны группы факторов, активизирующих инновационные процессы и их результативность, а также сдерживающие факторы. Показано, что особого внимания заслуживает группа факторов, связанных с компетентностями непосредственных исполнителей инновационного проектирования – руководителей учебных заведений и учителей. Показано, что основными факторами, стимулирующими инновационное образовательное проектирование в Украине, являются повышение социально-экономической поддержки инновационной образовательной деятельности на базе непрерывного системного усовершенствования всех ее элементов с ориентацией на развитие личности. Инновационное развитие образования предусматривает развитие личности каждого человека, когда высокое качество и безопасность жизни являются главными акцентами. В этом смысле среди приоритетов инновационного образовательного проектирования в Украине должно быть повышение социально-экономической эффективности инновационной образовательной деятельности, ориентированной на личность, на базе непрерывного системного совершенствования всех ее элементов.

Ключевые слова: реформирование образования, инновационная деятельность, инновационное проектирование, инновационный индекс, социальные факторы инновационной деятельности, проект, компетентность, компетенции, педагогическое мастерство.

Tamara Pushkariova,
PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), professor,
Head of the Department of Project Management,
Institute of Educational Modernisation,
Ministry of Education and Science of Ukraine,
36, Lipkovskoho Str., Kyiv, Ukraine

FACTORS OF EDUCATIONAL PROCESS INNOVATIVE PROJECTING IN TERMS OF EDUCATION REFORMING

The creation of the theoretical background for innovation projecting in the educational process in the field of secondary education should be carried out in terms of educational system reforming. It is due to the fact that the innovation projecting is considered as an important and powerful tool for reforms in education. The components of innovative educational activities, including innovative educational projecting are considered as important tools for education reforming. Social and other education-specific factors, objective and subjective ones, are regarded as those affecting the process of innovative educational projecting in secondary education. The groups of factors that affect innovation processes and stimulate their progress and effectiveness, as well as the constraints factors that hinder education modernization in accordance with today's requirements are described. Fundamental changes in education lead to raising individual's development, which is the background for carrying out reforms in the society. Educational innovations are regarded as one of the powerful tools for education reforming. Innovative educational projecting is considered as an important means for solving conflicts that hinder education reforms. The following social factors (objective and subjective ones) influence innovative educational projecting: undeveloped mechanism for educational innovations implementation in a particular educational institution; the lack of necessary teaching and methodological

support; teachers' unawareness of the innovation activity realization and its problems; lack of certified criteria for evaluating work effectiveness; teachers' overload with teaching and other activities; limited resources, etc. The idea of promotion of socioeconomic efficiency of person-oriented innovative educational activities, based on the system of continuous improvement of all its elements as one of the main priorities of the innovation educational projecting in Ukraine is an important conclusion of the article.

Keywords: innovation projecting, education reform, innovation learning environment.

Подано до редакції 13.12.2016

Рецензент: д. пед. н., проф. О. А. Удод

УДК: 378.7.011:159.954

Анастасія Володимирівна Ткаченко,
аспірант кафедри педагогіки,

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ ЯК КЛЮЧОВЕ ПОНЯТТЯ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ

У статті подано аналіз сутності поняття «художній образ» як системоутворюючого елемента для різних видів мистецтв, що з'ясовує специфіку взаємозв'язку мистецтва з життям і свідомістю; проаналізовано теоретико-методологічну базу дослідження, специфіку художнього образу як продуктивного способу пізнання реальної дійсності.

Ключові слова: художній образ, мистецтво, естетика, естетична ідея, естетичне виховання.

Постановка проблеми. Питання природи, структури та функціонування художнього образу є ключовим не тільки у мистецтві, а й в естетичному вихованні. Будь-який образ є фрагментом зовнішнього світу, який потрапив у фокус людської свідомості, став її подразником й інтеріоризований нею, постає фактом свідомості, ідеальною формою її змісту. Поза художніми образами відсутнє естетичне відображення дійсності, мистецька уява та творчість. У гносеологічному полі образ – найбільший за обсягом феномен.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історико-культурній еволюції художнього образу присвячено фундаментальні праці Е. Ауербаха, М. Бахтіна, Г. Гачева, К. Горанова, О. Лосева, О. Фрейденберга та ін. Проте, окремі аспекти зазначеної проблеми є недостатньо висвітленими.

Дослідження стану вивченості цієї проблеми українськими вченими дозволило виділити чинники художньої образності: творець образів, втілювачі, домінуючий зміст образів, принципи їх створення, засоби втілення. Масив наукових праць, пов'язаних із цією проблемою, розподіляється бінарно: в бік дослідження процесу мислення та прикладного висвітлення питання, як правило, в різних видах мистецтва.

Мета статті – проаналізувати поняття «художній образ» у мистецтві в рамках естетичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Процес теоретичного осмислення поняття «художній образ» було започатковано античною естетикою, асоціюючись з іменами Платона та Арістотеля. Платон дав перше

визначення художнього образу у поєднанні з поняттями мімесису, катарсису та «калокагатії». Для нього образи в мистецтві – копії реальних об'єктів й опосередковано вічних ідей, вельми віддалених від істини. Тому ці образи не лише позбавлені пізнавальної цінності, але й перешкоджають пізнанню істинного сущого світу. Обидва філософи, розглядаючи мистецтво як уподібнення реальному життю (мімесис), окреслюють його пізнавальну, естетичну й виховно-перетворюючу функції. Мистецтво підносить людину над реальною дійсністю, очищуючи (катарсис) від помилкових пристрастей [1].

У книзі «Художній образ і його історичне життя» болгарський естетик К. Горанов наголошує на органічному зв'язку між «очищенням» й складним, багатограним змістом поняття «калокагатія» (від грецьких слів «calos» (прекрасний) і «agathos» – хороший). Він зумовлює основне завдання мистецтва – виховання суспільства в орієнтації на певний суспільний ідеал – цілісний, усебічний розвиток особи та суспільства на засадах домінантної етико-естетичної єдності істини, добра і краси. Міметичний характер мистецтва, а також те, що Арістотель назвав «дізнанням», сприяють розкриттю пізнавального, а катарсис і калокатія – індивідуально-психологічного та соціально-естетичного аспектів художнього ставлення людини до дійсності. Нерозривна єдність зазначених аспектів підкреслюється визначними представниками світової естетичної думки. Зокрема, Г. Лессінг, Д. Дідро та Й. В. Гете розви-